

Klasszikus héber nyelv 4.:

Szintaxis

BBN-HEB11-204

Koltai Kornélia, Biró Tamás

2019. szeptember 18.

Ismétlés a mai órára

Az elsőéves anyagból

- a főnevek morfológiája:
 - nem, szám
 - status
 - határozottság (pl. különböző vokalizációk)
 - birtokos szuffixumok

Kérdések

az olvasmányokkal kapcsolatban?

Mára
feladott
feladat

A nyelvi szintek

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

Szintaxis:

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Morfofonológiai
változások?

Szórend?
Egyeztetés?

Szemantika:

Melyek az „atomi” jelentések (pl. ‘könyv’, ‘nagy’,
többes szám)? És ezek miként kombinálódnak?

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Például:

a + nagy + könyvek = 1. a nagy könyvek
2. a könyvek nagyok

Szórend?
Egyeztetés? Stb. stb.

A szó szorosabb értelmében vett *szintaxis*:
a mondat szerkezetével, összetevőivel foglalkozik,
a jelölővel/jeltesttel, nem pedig a jelentéssel.

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Szemantika:

Melyek az „atomi” jelentések (pl. ‘könyv’, ‘nagy’,
többes szám)? És ezek miként kombinálódnak?

Morfofonológiai
változások?

Szórend?
Egyeztetés?

Tankönyvünk párhuzamosan tárgyalja a morfo-szintaxist és a vele párhuzamosan haladó szemantikát.

Szavak a mondatban:

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

*A következő diákon szereplő példa ízelítő jellegű,
és nem tartalmaz „megtanulandó” tananyagot!*

Informatikusviccek

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

- Hozzál margarint, és ha van tojás, akkor hozz tízet!

Hazajön az informatikus tíz margarinnal.

- Volt tojás!

(Web-folklór 2014-ből, pl. <http://www.keptelenseg.hu/vicc-szoveg/informatikus-viccek-47984>)

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

- Hozzál margarint , és ha van tojás , akkor hozz tíz *[pro]* et !

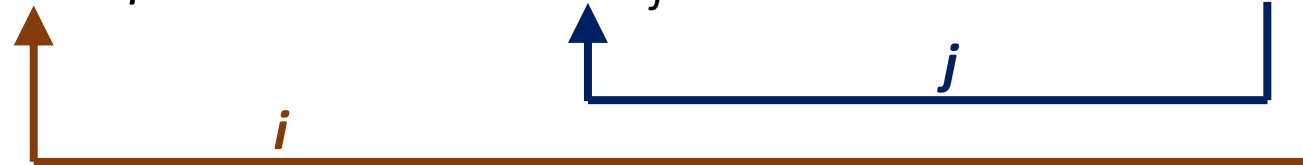
pro = névmás
magyarban nem kötelező
kitenni / törölhető.

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

Mi a névmás
antecedense?

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

- Hozzál margarint i , és ha van tojás j , akkor hozz tíz $[pro_{i/j}]$ et !

(1) # Hozzál margarint i , és ha van tojás j , akkor hozz tíz $[pro_i]$ et !

(2) Hozzál margarint i , és ha van tojás j , akkor hozz tíz $[pro_j]$ et !

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

(1) Hozzá! margarint, és ha van, akkor hozz lisztet!

(2) Hozzá! margarint, és ha nincs, akkor hozz vaját!

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

- (1) a. Hozzálmargarint_i, és ha van [*pro*_i], akkor hozz lisztet_j!
- b. Hozzálmargarint_i, és ha van [*pro*_j], akkor hozz lisztet_j!
- (2) a. Hozzálmargarint_i, és ha nincs [*pro*_i], akkor hozz vaját_j!
- b. Hozzálmargarint_i, és ha nincs [*pro*_j], akkor hozz vaját_j!

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

- (1) a. Hozzál margarint i , és ha van pro_i , akkor hozz lisztet j ! ?
b. Hozzál margarint i , és ha van pro_j , akkor hozz lisztet j ! ok
- (2) a. Hozzál margarint i , és ha nincs pro_i , akkor hozz vaját j ! ok
b. Hozzál margarint i , és ha nincs pro_j , akkor hozz vaját j ! #

*Hány szereplőt
említ az alábbi
mondat?*

Bogyó , Babóca és Baltazár korán reggel elindultak a rétre, hogy kipróbálják az ejtőernyőt, amit a méhecske varrt.

*Hány szereplőt
említ az alábbi
mondat?*

Bogyó i , Babóca j és Baltazár k korán reggel elindultak a rétre, hogy kipróbálják az ejtőernyőt, amit a méhecske $i/j/k/l?$ varrt.

Bogyó, Babóca és Baltazár korán reggel elindultak a rétre,
hogy kipróbálják az ejtőernyőt, amit a méhecske varrt.

Bogyó i , Babóca j és Baltazár k korán reggel elindultak a rétre, hogy
kipróbálják az ejtőernyőt, amit a méhecske $i/j/k/l?$ varrt.

Bogyó, Babóca és Baltazár korán reggel elindultak a rétre,
hogy kipróbálják az ejtőernyőt, amit a méhecske varrt.

Bogyó i , Babóca j és Baltazár k korán reggel elindultak a rétre, hogy
kipróbálják az ejtőernyőt, amit a méhecske k varrt.

Beszélgetés a reggeliző asztalnál

Ádám (2; 8) elkéri apa müzlijéből a mazsolát.

Apa: *És azt tudod, Ádám, hogy miből van a mazsola?*

Ádám: *Igen [igen]. A dobozból.*

Mit értett, és mit nem értett Ádám apa kérdéséből?

Tanulságok

- ?

Tanulságok, *avagy miért kell szintaxist tanulnunk, ha a Bibliát szeretnénk megérteni?*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

Tanulsá
avagy m
ha a Bib

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

Tanulsá
avagy m
ha a Bib

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

**Érdeemes
szintaxist tanulni,
mert izgalmas!**

Tanulsá
avagy m
ha a Bib

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

**Érdeemes
szintaxist tanulni,
mert izgalmas!**

*A nehézség a bibliai héber esetén:
a korabeli világot a szövegből,
a szöveget a korabeli világból
kell megismernünk.*

A szintaxis építőkövei:
szórend és egyeztetés

A szórend és az egyeztetés fontossága

- (1)
- a. *A nagy könyvek*
 - b. *A könyvek nagyok*
 - c. * *A nagyok könyvek*
 - d. * *A könyvek nagy*

A szórend és az egyeztetés fontossága

egyeztetési mintázat	grammatikus példa	agrammatikus példa	nem egyező jegy
alany és melléknévi állítmány	<i>A kocsik szépek.</i>	* <i>A kocsik szép.</i>	[többes szám]
alany és ige	<i>A kutyák ugatnak.</i> <i>Én olvasok.</i>	* <i>A kutyák ugat.</i> * <i>Én olvasunk.</i> * <i>Én olvasol.</i>	[többes szám] [egyes szám] [első személy]
tárgy és ige	<i>Én látlak téged.</i> <i>Látom a házat.</i>	* <i>Én látom téged</i> * <i>Látok a házat.</i>	[második személy] [határozottság]

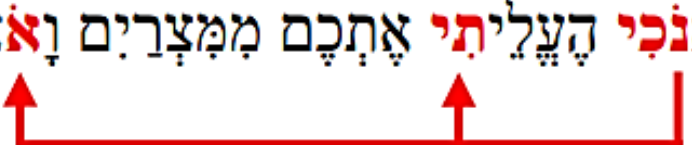
Névszói állítmányok

(2) a.	גְּדוֹל עֲוֹנִי	'nagy az én bűnöm'	(Gen. 4:13)
b.	הִיא גְּדוֹלָה מִן הָעֵי	'[Gibeon városa] nagyobb Aj [városá]nál.'	(Józs. 10:2)
c.	גְּדוֹלִים חֲקָרֵי לֵב	'nagyok [voltak] a fontolgatások'	(Bír. 5:16)
d.	גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי ה	'nagyok az Ö. cselekedetei'	(Zsolt. 111:2)

Jelzős szerkezetek

(3)	a.	אִישׁ גָּדוֹל	'nagy (itt: <i>nagyra becsült</i>) ember, férfi'	(2Kir. 5:1)
	b.	אִשָּׁה גְּדוּלָּה	'nagy (itt: <i>jómódú, gazdag</i>) nő, asszony'	(2Kir. 4:8)
	c.	הָעִיר הַגְּדֹלָה	'nagy város'	(Gen. 10:12)
	d.	וּמְלָכִים גְּדוּלִים	'és nagy királyok[at]'	(Jer. 25:14)
	e.	אֲבָנִים גְּדֹלוֹת	'nagy kövek[et]'	(Deut. 27:2)
	f.	אֶת הָאֲתוֹת הַגְּדֹלוֹת	'nagy jeleket'	(Jozs. 24:17)

Igei állítmány

- (4) a. אָנֹכִי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאַצִּיא אֶתְכֶם מִבֵּית עַבְדִּים
-
- ... én (SING.1) hoztalak (SING.1) fel benneteket Egyiptomból, és hoztalak (SING.1) ki benneteket a rabszolgaság házából. (Bír. 6:8)
- b. וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל הָאָדָם
- Az ember (MASC.) a nő-je (MASC.) nevét Évának hívta (MASC.), mert ő (FEM.) lett (FEM.) minden élő anyjává. (Gen. 3:20)
- c. בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֵל אִישׁוֹ תִשְׁוֹקֶתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל בְּךָ
- ... fájdalommal szülsz fiakat (SING.2.FEM.), és férjed után a vágyakozásod (SING.2.FEM.), és ő (SING.3.MASC.) uralkodik (SING.3.MASC.) feletted. (Gen. 3:16)
- d. וַתְּהִי חַטָּאת הַנְּעָרִים גְּדוּלָה מְאֹד
- Nagy (FEM.) volt (FEM.) az ifjak bűne (FEM.). (1Sám. 2:17)

Egyeztetés

	JELZŐS SZERKEZET	ALANY ÉS (IGEI VAGY NÉVSZÓI) ÁLLÍTMÁNY
<i>bibliai héber:</i>	nemben	nemben
	számban	számban
	határozottságban	
<i>magyar:</i>	—	számban

Néhány érdekes eset

- (7) a. **וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק בַּעֲשֵׂה**
És az egész nép egyszerre válaszolt, és azt mondták:
„Mindent, amit mondott az Ö., megcselekedjük!”. (Exod. 19:8)
- b. **וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק בַּעֲשֵׂה**
És az egész nép egy hangon válaszolt, és azt mondták:
„Mindazt, amit mondott az Ö., megcselekedjük!”. (Exod. 24:3)

Néhány érdekes eset

- (8) a. וְהִיְתִי אָנֹכִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים: (...)
... és én, valamint Salamon fiai, bűnösök leszünk [annak fogunk számítani]. (1Kir. 1:21)
- b. וַיִּקָּם וַיִּלָּךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ (...)
És felkelt és elment Dávid, valamint mindaz a [hadi]nép, aki vele volt, ... (2Sám. 6:2)
- c. בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעֵינַי בְּלִי־מַיִם: (...)
... kiszikkadt, kopár, víz nélküli földön. (Zsolt. 63:2)

A szintaxis építőkövei:
szórend és egyeztetés

Alapszórend: VSO

- (10) a. יָקַח מֹשֶׁה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-בָּנָיו וַיַּרְכָּבֵם עַל-הַמָּמֶר (...)
És fogta Mózes a feleségét és fiait, és felültette őket a szamárra. (Exod. 4:20)
- b. יָשָׁם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר (...)
És felkelt Ábrahám reggel... (Gen. 22:3)
- c. תְּהִי חַטָּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד
Nagy volt az ifjak bűne (1Sám. 2:17)
- d. (...) וְהָאֵשׁ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וַרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:
... és sötétség [volt] a mélység felett, és Isten lelke lebegett a vizek felett (Gen. 1:2)
- e. (...) הֲיֵא רַכְבָּת עַל-הַמָּמֹר וַיִּרְדָּת בְּסִטְרֵי הַהָר וְהִנֵּה דָוִד וְאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לְקִרְאָתָהּ (...)
*... ő [Abigail] szamáron lovagolt, és a hegy által elrejtve haladt lefelé,
és íme, Dávid és emberei [pedig] lefelé jöttek vele szemben... (1Sám. 25:20)*

Az alapszórend, és eltérés az alapszórendtől

- a. *János megnézi a filmet.*
- b. *A FILMET nézi meg János.* [Nem pedig a balettot.]
- c. *JÁNOS nézi meg a filmet.* [Nem pedig Béla.]
- d. *János – megnézi a filmet.* [Béla viszont nem.]
- e. *A filmet – JÁNOS nézi meg.* [Nem pedig Béla. Ezzel szemben a balettot Béla nézi meg.]
- f. *You are tired.* [’Fáradt vagy.’]
- g. *Are you tired?* [’Fáradt vagy?’]
- h. *Ich reise heute nach Ulm.* [’Ma Ulmba utazom.’]
- i. *Heute reise ich nach Ulm.* [’Ma Ulmba utazom.’]
- j. *Reise ich heute nach Ulm?* [’Utazom ma Ulmba?’]

Ismétlés következő órára
és házi feladat

Ismétlés következő órára

Az elsőéves anyagból

- Melléknevek és névmások
- Főnevek és előjárók ragozása

Következő órára: olvasandó + házi feladat

- Utóolvasás:
 - Korábbiak
 - Prezentáció 2.
 - Előzetes 2. (nem kell a feladatot megoldani, de gondolkodjanak el rajta).
 - Jegyzet 2.

- Előolvasás és feladat:
 - Kérdés az eddigiekkel kapcsolatban?
 - Előzetes tananyag és feladat 3.

Viszlát jövő szerdán!